

Bærekraftig utvikling i vekstsamfunnet

Verdenssamfunnet har i dag to store utfordringer som det står overfor. Den ene er verdens fattigdom, den andre er de stadig økende miljøproblemene. Utviklingslandenes krav om utvikling og industrilandenes bekymring for miljøet står på mange måter som motsetninger. Det er krevende etiske problemstillinger dagens mennesker står overfor. Er markedsøkonomiens krav om økonomisk vekst forenelig med miljømessig bærekraft, og er det virkelig mulig å sikre dagens mennesker et anstendig liv samtidig som en bevarer kloden for generasjonene som vil komme? Sagt med andre ord: Er målet om bærekraftig utvikling realistisk?

Bærekraftig utvikling er et globalt begrep som ble brukt for første gang i FNs verdenskommissjon for miljø og utviklings rapport *Vår felles framtid* i 1987. Arbeidet med rapporten ble ledet av Gro Harlem Brundtland. Begrepet kan defineres som en utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at fremtidige generasjoner skal få dekket sine behov. Målet om bærekraftig utvikling er basert på solidaritet med kommende generasjoner, så vel som de som lever i dag. Bærekraftig utvikling består av tre dimensjoner: klima og miljø, økonomi og sosiale forhold. Jorda har en begrenset mengde ressurser, og det finnes grenser for hva naturen kan tåle. Det er derfor i hele verdenssamfunnets felles interesse å ta vare på den. Dagens situasjon er ikke bærekraftig. Mange mennesker lever under den såkalte fattigdomsgrensen på 2 dollar, og et liv i fattigdom er ikke bærekraftig for det tar fra mennesker deres grunnleggende rettigheter og verdighet. Samtidig fører forurensing og utpining av naturen til at mulighetene til kommende generasjoner reduseres (FN-sambandet, 2019) . For å motkjempe fattigdom og samtidig bevare kloden trengs en såkalt grønn vekst. Bærekraftig utvikling er et forsøk på å forene velstandsutvikling samtidig som en tar vare på kloden, spørsmålet er om dette fungerer i praksis.

Det markedsøkonomiske system som de industrialiserte landene er basert på, er bygger på ideen om kontinuerlig vekst, der etterspørselen etter varer og tjenester må øke fra år til år for at veksten ikke skal stagnere (Moum, et al., 2018, p. 207). Den økonomiske veksten som har blitt skapt av kapitalismens dynamikk har vært positiv for mange mennesker, og er årsaken til at land som Norge, USA og Storbritannia har den velstanden de har i dag. Vekst er det som kan gjøre verden og menneskenes liv bedre her og nå, ved å ta vare på miljøet vil en kanskje merke minimale forskjeller i for eksempel luftkvalitet, men det kan likevel virke som om miljøutfordringene skyves til side fordi de ikke påvirker oss i den graden som en manglende økonomisk vekst ville ha gjort. Mangel på økonomisk vekst påvirker mennesket mer enn miljøutfordringene, og vekst er

Bronsemedalje NM hifi 2019: Lise Tenold-Kollstrøm, Elvebakken vgs

også et vilkår for å unnsnippe fattigdommen. I dagens industrialiserte land er vekst en forutsetning for at korthuset ikke skal kollapse, noe som ville ha medført arbeidsledighet, mindre kjøpekraft, fallende skatteinntekter, økende velferdsutgifter og etterhvert fattigdom. Veksten har på mange måter blitt et mål i seg selv, og økonomisk vekst fremstilles som løsningen på en rekke problemer som fattigdom og ulikhet. I utviklingslandene ses økonomisk vekst på som en nødvendighet for å unnsnippe fattigdommen og komme opp på det velstandsnivået som land som Norge har. En kan på den måten si at verden er avhengig av vekst. Et viktig faktum må likevel tas i betraktning, det er ingen hemmelighet at dagens vekst er lang fra miljømessig bærekraftig.

Tanken om et stadig fremskritt gjennom utforskning og utnyttelse av naturen vokste frem etter renessansen på 1600-tallet, og avløste middelalderens naturoppfatning om naturen som en religiøs symbolbærer. Mennesket levde i harmoni med naturen og naturforståelsen var holistisk. Mennesket så altså på seg selv som en del av en større sammenheng. Det innebærer et syn på at ved å skade naturen, skader en også seg selv. Synet på naturen har altså endret seg gjennom historien, særlig som følge av den voldsomme befolkningsveksten som har foregått de siste 200 årene som har ført til økt press på naturressursene. I sammenheng med den industrielle revolusjon og det moderne prosjekt har menneskets forhold til naturen endret seg drastisk. Mennesket ser ikke lengre på naturen som noe hellig. For det moderne mennesket er jorden en ressurs, til og med en selvfølge, som mennesket kan utnytte som det selv ønsker. I tro med «den Baconske tradisjon» basert på 1500-tallsfilosofen filosofien Francis Bacon tanke om at naturen ligger for menneskets føtter til å utnytte som det ønsker har mennesket gjort seg selv til herre over naturen, og har en ide om at det er mulig å manipulere naturen og forske seg frem til bedre løsninger. Mennesket er separert fra naturen, og naturen er menneskets slave. Et slikt syn på naturen fikk en sentral posisjon i opplysningstiden og inn i den moderne tidsalder, helt til dagens forbrukersamfunn. og (Moum, et al., 2018, p. 213). På mange måter er det denne tankegangen som er årsaken til veksten og fremgangen menneskene har hatt de siste 200 årene. Den har likevel også fått sine konsekvenser.

Kanskje bærekraftig utvikling er løsningen på problemet. Det er riktignok en optimistisk tanke, men ved å finne bærekraftige løsninger er det kanskje mulig å opprettholde dagens vekst, bekjempe fattigdom og bevare naturen for generasjonene som vil komme. En nødvendighet vil være at hele verdenssamfunnet jobber sammen mot et felles mål. Internasjonale avtaler og mål vil være avgjørende både for å ta hensyn til alle de tre dimensjonene for å oppnå bærekraftig utvikling: økonomi, miljø og sosiale forhold. Internasjonale avtaler om klimapolitikk, som Parisavtalen fra 2015, er kanskje det som skal til for å redde jorda, menneskene som lever på den

Bronsemedalje NM hifi 2019: Lise Tenold-Kollstrøm, Elvebakken vgs

og de som en gang kommer til å leve her. 195 stater har forpliktet seg til Parisavtalen, som er en juridisk forpliktende avtale der deltakerlandene regelmessig må rapportere om gjennomføringen av avtalens forpliktelser. Kanskje nettopp derfor kan en se på slike avtaler som et håp for fremtiden. Når hele verdenssamfunnet samarbeider for bærekraftig utvikling er det kanskje mulig å bekjempe fattigdom samtidig som naturen bevares for generasjonene som vil komme.

Likevel er kanskje bærekraftig utvikling en umulighet fordi vekst og fattigdom er motsetninger, et paradoks, der eksistensen av den ene fjerner muligheten for den andre. Økonomisk vekst fører på den ene siden til økt forbruk som igjen fører til mer avfall, utslipp og belastning på naturressursene. På den andre siden vil en bærekraftig utvikling bli svært kostbar, føre til arbeidsledighet og bremse utviklingen. Ved å ta utgangspunkt i at vekst og miljømessig bærekraft ikke kan forenes, skapes det et etisk dilemma. Vekst vil være avgjørende for at verdens fattigste skal oppnå en god levestandard, mens bærekraftig utvikling med hensyn på miljø vil bevare kloden og på den måten sikre senere generasjons interesser. Men dersom vi måtte velge, velger vi de fremtidige generasjoner, og ens egne tipp-oldebarns oldebarn, eller velger vi de som lever i fattigdom i en fjern del av verden i dag? Ved å akseptere lavere vekst, som vil innebære fattigdom for noen for å få en bærekraftig utvikling vil en på den ene siden sette dagens menneskers interesser til siden for å redde naturen og de menneskene som skal komme. Er dagens menneskers liv mindre verdt enn fremtidens?

Selv om evigvarende økonomisk vekst tilsynelatende er det eneste alternativet for å forebygge og bekjempe fattigdom, må det også tas i betraktning at klimaendringene har direkte innvirkning på dagens menneskers liv. Store landområder er utsatt for havnivåendringer, og mange fattige land er sårbare for ekstremvær som gir tørke, flom og raske endringer i klimatiske forhold. Det er ingen hemmelighet at de som rammes hardest er de fattigste. I land som Norge er befolkningen godt rustet til å takle klimaendringene, men de som allerede lever i fattigdom vil være mer sårbare for ekstremvær og klimatiske endringer. Her oppstår nye moralske utfordringer. Dagens rikeste står for det meste av energiforbruk og forurensing i dag, og det er derfor mulig å si at skylden for miljøutfordringene ligger hos disse landene. Treghetene i klimasystemet gjør dessuten at dagens utslipp får konsekvenser for fremtidige generasjoner. Økonomisk vekst vil ha liten betydning hvis naturen har fått nok. Det blir umulig å hindre fattigdom, sult og sykdom dersom økosystemet bryter sammen, og det kan få fatale konsekvenser som både er merkbare i dag, men som trolig vil bli enda tydeligere for de kommende generasjonene.

Bronsemedalje NM hifi 2019: Lise Tenold-Kollstrøm, Elvebakken vgs

Veksten skal bekjempe fattigdommen, men realiteten er at denne livsstilen kommer med et økologisk fotavtrykk som er det motsatte av bærekraftig. Den livsstilen som nordmenn har i dag er ikke bærekraftig for alle mennesker. I-landene står for det meste av dagens forurensing, men etterhvert som velstanden i dagens utviklingsland øker vil også deres forbruk øke. Energibruken i de vestlige landene har økt drastisk siden 1980-tallet, og når land som Kina og India, med langt større befolkninger enn Norge og Storbritannia når samme velstandsnivå, noe som også innebærer et raskt økende energiforbruk, kan det få fatale konsekvenser for miljøet. Økonomisk vekst i disse landene vil innebære økt bruk av ressurser, bearbeiding av råvarer og avfall. Alle vil ønske å leve slik som menneskene i det rike Vesten. De vil først kreve elektrisitet og innlagt vann, og etterhvert vil de ønske å reise med fly og ta del i forbrukersamfunnets prinsipp om bruk og kast. De vil trolig gjennomgå den samme forurensende industrialiseringsprosessen som land som Norge også måtte gjennom for å nå dagens nivå av velstand. Miljømessig bærekraft vil representere en begrensning i målsettingen om utvikling. I mange utviklingsland kan det oppstå en situasjon der kravet om bærekraftig utvikling må settes til side på bekostning av den økonomiske veksten. Slik vil kanskje målet om bærekraftig utvikling være uoppnåelig.

For hvilken rett har de som lever i velstand, basert på inntekter fra ikke-fornybare energikilder, til å fortelle kinesere eller indiere at det er moralsk galt av dem å adoptere deres livsstil? Det blir de landene som allerede har oppnådd velstand sitt ansvar at veksten i disse landene foregår på en bærekraftig måte. Da må det først gjøres noe med forbruket i de industrialiserte landene, noe som sitter langt inne for de fleste. Det er tydelig at problemstillinger knyttet til miljø har vært med på å prege etikken. Hvert valg som tas i hverdagen blir et moralsk dilemma. Hvor mye skal jeg betale for at andre skal kunne oppleve en verden uten trussel om vesentlige skader på grunn av menneskeskapte klimaendringer? Hver og en får et etisk ansvar overfor andre mennesker og naturen, og mulighetene som det kokes ned til blir å redusere forbruket til hver enkelt eller finne muligheter for grønn vekst. Et viktig spørsmål blir om det må gjøres en endring i dagens økonomiske system, eller om hele grunnmuren som samfunnet er bygget på må forandres.

Kapitalismen har på mange måter vært et vellykket system som har ført til vekst og velstand i dagens industrialiserte land. Nå har flere land økonomier i rask vekst, og befolkningene i disse landene ønsker tilgang til den samme livsstilen som land som Norge har. En videreføring av kapitalismen vil på den måte være katastrofalt for klimaet. I teorien er grønn vekst mulig, fordi vekst kun er økning i økonomisk aktivitet, noe som ikke nødvendigvis behøver å forårsake klimautslipp (Stærk, 2019). Kanskje det er mulig å oppnå grønn vekst ved hjelp av fornybar energi og grønn teknologi, men klimaendringene skjer så hurtig at det trolig ikke vil være nok å

Bronsemedalje NM hifi 2019: Lise Tenold-Kollstrøm, Elvebakken vgs

forsøke å gjøre endringer i det eksisterende systemet. Overgangen fra fossil til fornybar energiproduksjon skjer for sakte, noe som vil si at en mer radikal endring kanskje kreves. På den ene siden kan det tenkes at en såkalt grønn vekst kan bli en realitet i fremtiden. Kanskje om 20 år er oljen faset ut, kjøttproduksjonen er kraftig minimert og det har blitt funnet opp innovative fornybare energikilder. Likevel finnes det ingen garanti for at dette vil skje. Ifølge professor ved Senter for utvikling og miljø UiO, Harold Wilhite vil et grønt skifte være umulig i et kapitalistisk samfunn. “Da må vi først bryte med kapitalistiske verdier som vekst, økende konsum og de høye kravene til komfort”, ifølge Wilhite (Wilhite, 2016). Selv om bevisstheten rundt miljø har økt kraftig de siste årene, og det forskes for å finne løsninger som vil sikre en grønn fremtid det har skjedd store endringer de siste årene, kreves det mest sannsynlig en mer radikal endring for å bevare både nåtidens og fremtidens menneskers interesser.

Det er ikke noen hemmelighet at økt vekst ofte vil innebære mer utslipp og et større økologisk fotavtrykk, likevel behøver ikke vekst å føre til store utslipp. Det finnes mer enn bare materiell vekst (Røed-Larsen, 2018). Ifølge professor ved Økonomisk institutt ved UiO, Bård Harstad, behøver det ikke å være en motsetning mellom vekst og miljømessig bærekraft. Årsaken er at produksjonen i veksten krever ulike innsatsfaktorer, og det er ikke nødvendig for veksten at en øker bruken av alle disse innsatsfaktorene, slik som for eksempel naturressurser (Harstad, 2014). Gjennom teknologisk utvinning, nye ideer og bedre organisasjonsstrukturer er det kanskje mulig å oppnå grønn vekst ved å redusere bruken av andre innsatsfaktorer slik som råvarer og natur. Innovasjon og nytenkning fører til mer effektive løsninger og positive ringvirkninger som for eksempel flere arbeidsplasser. På denne måte kan en bærekraftig politikk tvinge frem ny teknologi som er bra for økonomien som helhet. For å holde produksjonen bærekraftig samtidig som veksten opprettholdes er høy effektivitet viktig. Når bruken av råvarer må reduseres kan produksjonen fortsette ved å øke bruken av andre faktorer, som arbeidskraft. Økologisk landbruk er for eksempel mer arbeidskrevende enn konvensjonelt landbruk. Slik er det altså mulig å få økonomisk vekst uten at bruken av naturressurser eller utslipp øker.

For å få til slike endringer vil det kanskje kreves en helomvending i måten mennesket ser på naturen. Som en motsetning til «det Baconske idealet» står Gaia-teorien, en holistisk teori, altså en teori basert på en ide om at alt henger sammen. Teorien er utviklet av den britiske vitenskapsmannen James Lovelock og er en anklage mot tanken om at mennesket skal råde over naturen. Han hevder at veksten i seg selv er hovedproblemet, og derfor kreves det også en radikal endring. Halvhjertede tiltak som energiøkonomisering og CO₂-rensing av industrien vil gjøre

Bronsemedalje NM hifi 2019: Lise Tenold-Kollstrøm, Elvebakken vgs

liten forskjell, og dersom en skal klare å redde planeten må brenningen av fossilt brensel stanses umiddelbart (Moum, et al., 2018, p. 312). Menneskets utpining av jorda er i ferd med å falle tilbake på oss. Jorda er ikke et sted som kan utnyttes til det uendelige. Verden må være i økologisk balanse, og selv om teorien har mye til felles med målet om bærekraftig utvikling, mener Lovelock at FN-kommisjonen ikke er drastiske nok i sine mål om bærekraftig utvikling. Vi må legge om vårt forbruksmønster, dyrke mer skog, endre hele vårt syn på naturen.

I den grad menneskene har forsøkt å løse klimakrisen har det hovedsakelig vært med et antroposentrisk syn på virkeligheten. Det innebærer å sette mennesket i sentrum, og tenke på miljøutfordringene som et problem fordi den truer menneskenes liv, resten av naturen har i liten grad en egenverdi. Antroposentrikerne er hovedsakelig opptatt av reformer innenfor det eksisterende samfunnssystemet ved å for eksempel jobbe for mindre utslipp av klimagasser, mer gjenbruk og flere varige energikilder. Ifølge de såkalte biosentrikerne derimot står ikke mennesket over naturen som dens hersker. Mennesket blir sett på som en integrert del av naturen, og de har en ide om at jorda har stor egenverdi i seg selv. Ifølge biosentrikerne vil det ikke være nok med antroposentrikerens symptombehandling, det kreves større endringer enn som så. Med et biosentrisk syn på klimautfordringene kreves det, i tråd med Gaia-teorien, en radikal omlegging av samfunnet og hele systemet det er bygget på i tillegg til tenkemåte og verdsettelse. (Herbener, 2019). To kjente biosentrikere er Arne Johan Vetlesen og Arne Næss. Næss og Vetlesen hevder begge at det kreves en total systemendring innen økonomi, teknologi og ideologi. Troen på at teknologiske endringer alene kan løse miljøproblemene er naiv, og dagens økonomiske system, der vekst og profitt er målsettinger i seg selv, fører til et systematisk overforbruk av naturkapitalen og store miljø- og naturødeleggelser. Ifølge Vetlesen finnes det ikke noe slikt som en grønn kapitalisme, eller grønn vekst (Hammerlim, 2009). Ny og såkalt grønnere teknologi blir kanskje en overfladisk og instrumentell måte å overbevise seg selv om at miljøkrisen kan løses på. Dette gjør likevel lite med den voldsomt økende forbruksveksten. En kan ta biler som et eksempel. Selv om det utvikles nye biler som forurensar mindre enn eldre biler, slik som elbiler og hydrogenbiler, stiger likevel de totale utslippene fordi det totale antallet biler øker. Det handler ikke bare om å produsere smartere, det må også produseres mindre og det krever langt mer drastiske løsninger. Ved å vente på en løsning forsvinner valgene, og konsekvensene kan vise seg å bli katastrofale. Varsellampene blinker, jorden setter grenser for menneskene, kanskje vi burde begynne å lytte?

Med en slik tankegang sikrer en kanskje jordens interesser, men spørsmålet blir om det samtidig er mulig å bekjempe fattigdom i u-landene og opprettholde en viss form for levestandard i i-

Bronsemedalje NM hifi 2019: Lise Tenold-Kollstrøm, Elvebakken vgs

landene. Alternativene til kontinuerlig vekst og markedsøkonomi er mange, men det er vanskelig å si om det finnes realistiske løsninger som er i stand til å forene miljøhensyn med økonomisk vekst. Det er i teorien mulig å skru klokken tilbake til en tid der forbruket var mindre, men tanken om at hver og en må senke forbruker sitt er urealistisk på mange måter. Det hjelper ikke å fortelle folk at verden beveger seg i en faretruende retning, eller å fortelle dem at materiell velstand ikke fører til lykke, selv om moderne lykkeforskning viser at forbruksveksten ikke har resultert i økt lykkeopplevelse, men snarere i mer utilfredshet. Følgene av klimaendringene blir for abstrakte for den enkelte, og en klarer ikke å se for seg hvilke konsekvenser det vil få for seg selv, verdens fattigste eller kommende generasjoner. Kanskje det som skal til for å redde jorden, både for dagens mennesker og senere generasjoner, er en endring i måten den enkelte ser på naturen. Ifølge Vetlesen blir det for abstrakt for individet å fokusere på den skaden en påfører fremtidens mennesker, derfor må det en ødelegger, nemlig naturen, tilskrives en verdi i seg selv. Det må utvikles en holistisk miljøetikk som ser relasjonen mellom mennesket og alt levende som et gjensidig avhengighetsforhold (Hammerlim, 2009).

Dette vil likevel ikke være nok, for selv om det er kraft i tanken og i viljen er veien til helvete brolagt med gode hensikter. Problemene vil ikke bli løst om det ikke gjøres noe med dem, tanken i seg selv er ikke nok. Redningen ligger kanskje i å finne et system som klarer å redusere forbruket men som likevel samsvarer med dagens kultur og verdier og opprettholder en viss form for levestandard. Den canadiske aktivisten og journalisten Naomi Klein skriver i boken *This Changes Everything – Capitalism vs. The Climate* om behovet for mobilisering mot klimaendringene. Klimaendringene er et globalt problem som krever kollektive løsninger (Støre, 2018). Det samme gjelder for fattigdom. For å redde jorda og menneskene kreves det kanskje sosial mobilisering bygget på et biosentrisk syn på naturen. Det kreves globale tiltak, ikke for å forebygge de problemene som allerede har oppstår, men for å skape en bærekraftig livsstil for alle mennesker til all tid. Som nevnt er dagens økonomiske system bygget på vekst, økonomien er stabil så lenge den vokser, når veksten stopper opp kan det oppstå arbeidsledighet og fattigdom. Derfor må kanskje veksten opprettholdes, men dette må skje på en slik måte at det ikke går ut over miljøet. Rike land må ta ansvar både ved å handle slik at vi unngår ytterligere skade på miljøet og dessuten hjelpe utviklingslandene ut av fattigdommen. Klimaproblemene er en global utfordring og krever naturlig nok en global løsning.

Spørsmål knyttet til klima og vekst gjør at en får lyst til å dra seg i håret. Det er ingen åpenbar løsning, og løsningen på et problem vil medføre dannelsen av ti nye. I den globaliserte tidsalder

Bronsemedalje NM hifi 2019: Lise Tenold-Kollstrøm, Elvebakken vgs

er alt så sammenvevd, som et økosystem i naturen, at mennesket ikke kan vite konsekvensene av sine handlinger. Vekst og overgang til markedsøkonomi er årsaken til velstanden i dagens industrialiserte land, og nettopp økonomisk vekst er nøkkelen for å løfte dagens fattigste land ut av fattigdommen. Gjennom økonomisk vekst kan en av de største globale utfordringene, nettopp fattigdom løses, men veksten har også sine skyggesider og slik oppstår et nytt problem, økte klimautslipp og rovdrift på naturen. Det får en til å spørre seg selv om det i det hele tatt finnes en løsning, eller et rett svar. Når individet må velge mellom egne interesser og andres, vil det velge sine egne. Det er årsaken til at dagens miljøpolitikk ikke har fungert optimalt. Derfor kreves det kanskje kollektive løsninger, snarere enn at det blir opp til individet selv. Likevel er det også slik at de rikeste må ofre noe for å skape en rettferdig verden. Da er det kanskje rett og rimelig at de rikeste trer et trinn ned, fremfor at de som allerede er på bunnen blir værende der for alltid. «Earth provides enough to satisfy every mans need, but not every mans greed», jorda har plass og ressurser nok til dagens og fremtidens mennesker dersom mennesket behandler naturen på rett måte. Da kan ikke bærekraftig utvikling være målet, men snarere veien mot et bedre samfunn.

Bibliografi

FN-sambandet, 2019. *fn.no*. [Online]

Available at: <https://www.fn.no/Tema/Fattigdom/Baerekraftig-utvikling>

[Accessed 06 04 2019].

Hammerlim, J., 2009. *Skitne penger*. [Online]

Available at: <https://www.framtiden.no/medlemsblad/klima/skitne-penger.html>

[Accessed 09 04 2019].

Harstad, B., 2014. *Konflikt og samspill mellom vekst og miljø*. [Online]

Available at: <https://www.aftenposten.no/okonomi/i/dd1JO/Konflikt-og-samspill-mellom-vekst-og-miljo>

[Accessed 09 04 2019].

Herbener, J.-A. P., 2019. *Dypøkologi og nødvendigheten av en økologisk revolusjon*. [Online]

Available at: <https://forfatternesklimaaksjon.no/dypokologi-og-nodvendigheten-av-en-okologisk-revolusjon/>

[Accessed 09 04 2019].

Moum, T., Pettersen, T. & Sævareid, A., 2018. *Historie og filosofi 2*. Oslo: Cappelen Damm.

Røed-Larsen, E., 2018. *Må økonomisk vekst kun være materiell vekst?*. [Online]

Available at: <https://www.bi.no/forskning/business-review/articles/2018/11/ma-okonomisk-vekst-kun-vare-materiell-vekst/>

[Accessed 09 04 2019].

Stærk, B., 2019. *Hva hvis grønn vekst er umulig?*. [Online]

Available at: <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/rLqM38/Klimakrisen-Hva-hvis-gronn-vekst-er-umulig--Bjorn-Stark>

[Accessed 08 04 2019].

Støre, J. G., 2018. *Er Naomi Kleins svar på klimautfordringene gode nok?*. [Online]

Available at: <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/e1RBO/Er-Naomi-Kleins-svar-pa-klimautfordringene-gode-nok>

Wilhite, H., 2016. *Et grønt skifte er umulig i et kapitalistisk samfunn*. [Online]

Available at: <https://forskning.no/okonomi-forbruk-klima/kronikk-et-gront-skifte-er-umulig-i-et->

Bronsemedalje NM hifi 2019: Lise Tenold-Kollstrøm, Elvebakken vgs

[kapitalistisk-samfunn/1167513](#)

[Accessed 09 04 2019].